

Ortaöğretim Öğrencilerinin DKAB Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Mehmet Nas**

Öz

Son yıllarda eğitim felsefesinde ve pedagojisinde yaşanan değişikliklerle birlikte program geliştirme sürecinin tüm aşamalarında öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına daha fazla yer vermeye başlanmış ve öğrenenlerde davranış değişikliği gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Öğrenen merkezli bir anlayışla oluşturulan bu programlarda öğrencilerin ilgi, beklenti, ihtiyaç ve tutumlarının merkezde yer alması programın başarılı olmasında ve öğrencilerde istedik değişimlerin yaşanmasına katkı sunar. Bu nedenle de genelde tüm derslerin özelde ise DKAB dersine yönelik öğrencilerin ilgi, beklenti ve tutumlarını araştıran çalışmaların gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu çalışmada, Manisa ilinin ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin DKAB dersine ilişkin ilgi, beklenti ve tutumlarının neler olduğu ve bu tutumlara etki eden faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evren ve örnekleme, Manisa ilindeki 7 farklı okul türünde 12 lisede öğrenim gören basit-tesadüfi olarak seçilen 506 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma; kişisel bilgi formu ve DKAB Dersi Tutum Ölçeği'nden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda bu iki ölçeğin açıkladığı toplam varyans % 43,1; Barlett's test değeri ,000 ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,94 olarak tespit edilmiştir. Bu durum örneklemden elde edilen verilerin yeterli ve ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir. Ayrıca Cronbach's Alpha kat sayısının 0,914 olarak bulunması da tutum ölçeğinin güvenilir olduğunu gösterir. Anket verileri SPSS 21.00 programı ile analiz edilmiştir. Analizde Anova, Varyans analizi, T-testi; çoklu karşılaştırmalarda Games-Howell ve LSD testlerinden faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin DKAB dersine yönelik ilgi, beklenti ve tutumlarının, okul türü, gelir düzeyi, anne ve baba öğrenim ve anne meslek durumu değişkenlerine göre farklılıklar gösterdiği diğer değişkenlerin ise araştırmada herhangi bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Öğretimi, DKAB Dersi, Tutum, Dini Tutum.

Investigation of Secondary School Students' Attitudes Towards DKAB Course in Terms of Various Variables

Abstract

With the changes in educational philosophy and pedagogy in recent years, the interests and needs of students have started to be more involved in all stages of the curriculum development process and behavioral changes in learners have been tried to be realized. In these programs created with a learner-centered approach, the

* Bu çalışma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında araştırmacının "Ortaöğretim DKAB Öğretim Programlarında Değerler İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği)" adlı doktora tezi için Manisa ilinde gerçekleştirdiği anketten elde edilen verilere dayanarak hazırlanmıştır.

** Dr. Öğretmen. Millî Eğitim Müdürlüğü, Manisa-Türkiye.

e-mail: nas_mehmet29@hotmail.com, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-0129-1271>

Atıf/Citation: Nas, Mehmet. "Ortaöğretim Öğrencilerinin DKAB Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *BAİD 20* (Aralık 2024), 9-38.

centrality of students' interests, expectations, needs and attitudes contributes to the success of the program and the desired changes in students. For this reason, it is necessary to carry out studies that investigate students' interests, expectations and attitudes towards all courses in general and the DKAB course in particular. In this study, it is aimed to determine the interests, expectations and attitudes of students in secondary education institutions in Manisa province towards the DKAB course and the factors affecting these attitudes. The population and sample of the study consisted of 506 students from 12 high schools in 7 different school types in Manisa province, selected by simple random selection. The study consisted of personal information and the Attitude Scale for DKAB Lesson. As a result of the research, the total variance explained by these two scales was 43.1%, Barlett's test value was .000 and Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) value was 0.94. This shows that the data obtained from the sample is sufficient and the scale is suitable for factor analysis. In addition, the Cronbach's Alpha coefficient of 0.914 indicates that the attitude scale is reliable. The survey data were analyzed with SPSS 21.00 program. Anova, Variance analysis, T-test, Games-Howell and LSD tests were used in multiple comparisons. As a result of the research, it was determined that the students' interests, expectations and attitudes towards the DKAB course differed according to the variables of school type, income level, mother and father's education and mother's occupational status, while other variables did not have any effect on the research.

Keywords: Religious Education, Religious Teaching, Religious Education Course, Attitude, Religious Attitude.

Giriş

Eğitim, tarihsel süreç içerisinde dinî, siyasi, sosyal, bilimsel, kültürel ve ekonomik saiklerin etkisiyle değişim ve dönüşüm geçirerek yenilenmiştir. Eğitime yön veren kişi ve kurumlar, ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak ve nesilleri geleceğe hazırlamak için belirledikleri amaçlar doğrultusunda bireyi ve toplumu şekillendirecek yeteneklerle donatmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle de eğitim ve öğretim alanında birtakım programlar düzenlenmekte ve ihtiyaca göre bu programlar yenilenmektedir. Aksi takdirde eğitimin statik bir yapıda olması, çağın gerisinde kalınmasına, medeniyetin gelişmişlik düzeyinin yakalanmamasına, bireyin yeteneklerinin gelişmemesine ve ihtiyaçlarının karşılanmamasına neden olabilmektedir. Özellikle de günümüz dünyasında yaşanan hızlı değişimler, insan hayatının her alanını etkilediği gibi ülkelerin eğitimlerinde de değişim ve düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır.¹ Bu durum istendik bir değişimi doğurmakta ve eğitim alanında istendik davranış değişimi için de öğretim programlarıyla planlı bir öğretim sürecini tasarlamayı gerekli kılmaktadır.² Çünkü bireyin farklı yönlerini geliştirme sürecini gelişigüzelikten kurtararak istenen sonuçlara beklendik düzeyde erişebilmek için eğitim-öğretim sürecinin belirli bir disiplinde gerçekleşmesi gereklidir. Ayrıca bu sürecin çağdaş olarak nitelendirilebilmesi de süreç içerisinde yapılacak etkinliklerin, insan ve

¹ Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi* (Ankara: Gün Yayıncılık, 2000), 25; Mehmet Nas, *Ortaöğretim DKAB Öğretim Programlarında Değerler İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği)* (İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 2-10.

² Semra Güven, *"Program Geliştirme", Öğretimde Planlama, Uygulama ve Değerlendirme* (Elazığ: Üniversite Kitabevi, 2004), 1; Mehmet Taşdemir, *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme (Program, Öğretim, Yönetim ve Değerlendirme)* (İstanbul: Ocak Yayınları, 2003), 2-5; Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Yelken Tepe Yayınları, 1975), 12.

gelişimine yönelik çağdaş bulguların ve geliştirilen öğretim sistemlerinin ışığında düzenlenmesi ile olur.³ Bu yönüyle program geliştirme; hem okul içinde hem de okul dışında okulun ve milli eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek hedefiyle düzenlenen muhteva, yöntem, faaliyet, teknik, araç ve gereçlerin kullanıldığı koordineli bir süreçtir. Diğer bir tanımlamayla öğretim programı; hedef, içerik, öğrenme-öğretme ve değerlendirmeyi içinde bulunduran bir süreçtir.⁴ Program geliştirilirken bu öğelerin her birinin işleyişine özen gösterilmesi, uygun hedeflerin belirlenmesi, hedefe yönelik içeriklerin oluşturulması, hedef ve içeriğin başarıya ulaşmasında öğrenme-öğretme sürecinin tasarlanması ve değerlendirmenin iyi yapılması programın başarısı açısından önemlidir.⁵

Eğitimi etkileyen önemli unsurlardan biri olan din de tarih boyunca birey ve toplum yaşamında oldukça önemli kabul edilmiş, her toplum tarihsel gerçekleri ve dinî geleneklerine uygun bir din eğitimi/öğretimi yapmaya çalışmıştır. Çünkü bireysel ve toplumsal bir gerçeklik olarak görülen din unsurunun eğitim yoluyla verilmeye çalışılması, bireyin hem sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesi hem de toplumsal kültürün devamlılığı açısından son derece elzem kabul edilmiştir. Bu nedenle de insanlık tarihi boyunca bazı dönemler hariç din eğitimi, ya eğitimin ana unsuru ya da bir parçası görülerek eğitim-öğretimde yerini almıştır. Ülkemizde bu gerçeklik, bazı dönemlerde çeşitli sebeplerden dolayı kesintiye uğrasa da din eğitimi verilmeye devam etmiştir. Özellikle 1982 anayasanın 24. maddesi ile ilk ve ortaöğretim düzeyinde DKAB dersi zorunlu dersler arasına girmiştir. Ancak olağanüstü şartlar içerisinde hazırlanan ilk ODKAB öğretim programı, program geliştirme aşamaları yönünden eksiklikler içermekteydi. Bu program kayda değer bir değişiklik yapılmadan 2005 yılına kadar kullanılmıştır.⁶

Son yıllarda ise, eğitim ortamlarının değişmesi, ölçme-değerlendirme metodolojisinin farklılaşması, eğitim sürecinde imkânların artması ve sonuç merkezli eğitim anlayışından vazgeçilerek süreci önceleyen bir değerlendirme yöntemine önem verilmesi öğretim programlarının temel belirleyicileri olmuştur.⁷ Özellikle de 2005 yılında hazırlanan ODKAB öğretim programının,

³ Taşdemir, *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme (Program, Öğretim, Yönetim ve Değerlendirme)*, 2-5.

⁴ Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012), 74-77; İzzet Görgeç, "Program Geliştirmede Temel Kavramlar", (Ed: Hasan Şeker), *Eğitimde Program Geliştirme Kavramlar Yaklaşımlar* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2019), 1-5; Birol Vural, *Eğitim Öğretimde Planlama-Ölçme ve Stratejiler* (İstanbul: Hayat Yayınları, 2006), 10.

⁵ Münire Erden, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 1995), 13-20; Hıfzı Doğan, *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı* (Ankara: Önder Matbaacılık, 1997), 3-5.

⁶ *MEB Tebliğler Dergisi*, 45/2109, (29 Mart 1982), 155-161; Nas, *Ortaöğretim DKAB Öğretim Programlarında Değerler İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği)*, 2.

⁷ Akif Akto, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Öğrenci Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyleri (Van İli Örneği)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010), 1; Mehmet Zeki Aydın, *Orta Dereceli Okullarda*

değişen ihtiyaçlar ve pedagojik anlayış çerçevesinde geliştirilmeye çalışılması önemli bir kazanımdır. Yeni programın öğrenci merkezli olması, pedagojik program hazırlama yöntemleri kullanması ve öğretim sürecine ilişkin detaylı açıklamalar yapması önceki programlara göre ileri atılmış önemli bir adımdır. Söz konusu program, 2010 ve 2018 yıllarında yapısal ve içeriksel olarak tekrar güncellenmiş, öğretim programlarının temel öğeleri olan öğretimin planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu durum değişen zaman ve şartlara göre son derece normaldir. Çünkü her dersin öğretim programında olduğu gibi ODKAB öğretim programı da, Milli Eğitim kurumunun amaçlarına dönük olarak gençler için çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmesini ve öğrencilerin birtakım yetenekleri kazanmasını istemektedir. Özellikle de değer yönünden son birkaç yüzyılda yerel ve küresel ölçekte yaşanan ahlaki değer kaybı ve anlam bunalımının bireysel, toplumsal ve küresel alanda çeşitli olumsuz durumlara neden olması⁸ bu dersin önemini daha da artırmıştır. Ayrıca hazırlanan yeni programların içerik ve yaklaşımının çoğulcu nitelikte olması, çoklu zekâ anlayışı, yapılandırmacılık yaklaşımı çerçevesinde öğrenci merkezli bir anlayışla oluşturulması, DKAB öğretim programının ve dersinin hedeflerine ulaşmada öğrencilerin derse karşı ilgi, beklenti ve tutumlarının oldukça önemli görüldüğünü göstermektedir.

Toplumun beklentilerine, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına ve eğitim felsefesine uygun bir şekilde geliştirilen bu programlarla öğretim yapılmak istenmekte ve öğrenenlerde davranış değişikliği gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.⁹ Öğrenen merkezli bir anlayışla hazırlanan programların tüm aşamalarında öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarının merkezde yer alması¹⁰ programın başarılı olmasına ve öğrencilerde istendik değişimlerin yaşanmasına katkı sunar.¹¹ Çünkü insanın diğer insanlar, kurumlar, nesnelere, fikirler, olaylar ve durumlara karşı bir tavır biçimi ya da davranış oluşturma eğilimi olarak tanımlayabileceğimiz tutumlar¹²

Yürütülen Din Eğitim Öğretiminin Problemleri Sempozyumu (Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırmaları Vakfı, 1998), 194.

⁸ Nas, *Ortaöğretim DKAB Öğretim Programlarında Değerler İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği)*, 4-5; Hayati Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din* (İstanbul: Dem Yayınları, 2009), 35; Mustafa Köylü "Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç", (Ed. Recep Kaymakcan vd.), *Değerler ve Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 287-309.

⁹ Mualla Selçuk, "Din Eğitimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", *İslamiyat Dergisi*, 1/1, (1998), 73-87.

¹⁰ Nurullah Altaş, "İlköğretim Öğrencilerinin Din Öğretimi Sürecinde İlgi Duydukları Konular (Ankara İli Örneğinde 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Analiz)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49/II, (2008), 103-120.

¹¹ Milli Eğitim Bakanlığı, *2005-2006 İlk ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*, 20-80.

¹² Metin Inceoğlu, *Tutum, Algı, İletişim* (İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 2010), 5.

önemlidir ve ayrıntılı olarak incelenmesi gerekir. Zira tutumlar, bireye özgü bir özellik olup, nesnesine karşı bireyin davranışları gerek önem gerekse kuvveti açısından farklılıklar gösterir. İnsana özgü olan tutumlar bir nesneye yönelik düşünce, duygu ve davranışı içine alan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç bileşenden oluşur. Bu bileşenler birbirlerinden ayrı olmayıp olumlu ya da olumsuz şekilde birbirlerini etkilerler.¹³

Kişinin tutum nesnesine yönelik bilgi yapıları, inançları, düşünceleri ve algısal tepkileri bilişsel bileşeni; hoşlanma/hošlanmama boyutunda heyecan ve duygusal tepkileri duyuşsal bileşeni; davranış eğilimleri ve açık edimleri ise davranışsal bileşeni oluşturur.¹⁴ Örneğin, öğrencinin DKAB dersinin mahiyeti, dersin gerekli olup-olmadığına ilişkin inançları, dersin faydaları ve kendisine yönelik edineceği faydaları hakkındaki bilgileri, öğrencinin bilişsel bileşenini; öğrencinin bu dersi sevmesi, ondan keyif alması ve derse karşı istekliliği duyuşsal bileşeni oluşturur. Öğrencin bu derse yönelik olumlu ya da olumsuz olarak davranış göstermesi, desteklemesi, eleştirmesi, uzaklaşması veya yakınlaşması da davranışsal bileşeni oluşturur. Öğrencinin tutumları derse, ders içindeki konulara, dersin öğretmene karşı değişebilmekle birlikte tutumların gücü, karmaşıklık derecesi, tutumların bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenleri arasındaki tutarlılığı, farklı alanlardaki tutumların diğerini etkilemesine göre güçlü ya da zayıf olabilir.¹⁵ Ayrıca tutumlar doğrudan gözlenebilen değişkenler olmaması nedeniyle doğrudan ölçülmez. Bu durumda tutumlar ile ilgili bilgi yalnız bireylerin duygu, düşünce ve tepki eğilimlerini ölçecek dolaylı, güvenilir bazı teknikler kullanılarak ölçülür. Bu ölçeklerden en sık kullanılan önceden hazırlanan tutum maddelerine bireylerin tepkilerine dayanan kendini rapor etme aracı olan tutum ölçekleridir. Bu ölçekte deneğin konu hakkındaki tutumunu yansıtan olumlu/olumsuz ifadeleri onaylamasına bakılmakta ve bu puanlama işleminden deneğin almış olduğu puanla konuya ait tutumun yönü ve derecesi tespit edilmeye çalışılmaktadır.¹⁶

Öğrencilerin gerek okula ve öğretmene gerekse derse yönelik geliştirdikleri tutumlar aile, okul ve öğrencilerin akademik başarıları için oldukça önemlidir. Çünkü okulun görevlerinden birisi de öğrencilerde kurum, konu ve değerlere

¹³ Orhan Aydın, "Tutumlar", *Davranış Bilimlerine Giriş*, (Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2008), 281.

¹⁴ Adnan Erkuş, *Psikometri Üzerine Yazılar* (Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2003), 154.

¹⁵ Mahmut Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11/25, (Haziran 2013), 275-278.

¹⁶ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2006), 101-109.

yönelik olumlu tutum geliştirmektir.¹⁷ Nitekim yapılan araştırmalara göre öğrencilerin derse karşı ilgi, beklenti ve tutumları yani duyuşsal özellikleri derslerdeki başarısının dörtte birini açıklayabilmektedir.¹⁸ Bu da göstermektedir ki öğrencilerin derse yönelik olumlu/olumsuz duyuşsal davranışları dersteki başarılarını önemli ölçüde etkilemektedir. Çünkü öğrencilerin derse karşı olumlu duyuşsal özelliklere sahip olması derse istekli gelmelerini etkiler, dersteki motivasyonu artırır ve derse yönelik etkinlikleri yapmasını sağlar. Aksi takdirde olumsuz tutum öğrencinin derse çalışma arzusunu ve başarısını düşürür.¹⁹ Özellikle bilişsel yönüne göre duyuşsal yönü ağır basan din, ahlak ve değerler eğitiminin verilmeye çalışıldığı DKAB dersinde, öğrencilerin olumlu tutum geliştirmeleri daha fazla önem taşır.²⁰ Çünkü DKAB dersinin genel amacı; Türk Milli Eğitiminin ilkeleri ve amaçları doğrultusunda öğrencilere İslam dini ve ahlak ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak, vatan ve millet sevgisi kazandırarak millî birlik ve beraberliği sağlamak, iyi ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.²¹ Bu nedenle din ve ahlak eğitiminin amacının, öğrencilerde dinî ve ahlaki davranışlara yönelik olumlu tutumlar geliştirmek olduğu söylenebilir.

1. Amaç

Yapılan araştırmalarda dine karşı tutum ile DKAB dersine ilişkin tutumlar arasında sıkı bir bağın olduğu, DKAB dersini ve öğretmenini seven öğrencilerin hem derse hem de dine karşı olumlu tutumlar geliştirdikleri ve dersten başarılı oldukları tespit edilmiştir.²² Dolayısıyla din öğretiminde arzu edilen başarıya ulaşmak için okul, müfredat, program, öğrenci, veli, öğretmen gibi boyutlar bakımından araştırılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu boyutlardan her biri hem tek başına hem de birbirleriyle ilişkilerinin olumlu/olumsuz olması, öğrencinin eğitim-öğretimdeki başarısını etkilemektedir. Örneğin; öğrencinin okula, derse ve dersin öğretmenine karşı tutumu dersin amaçlarının gerçekleşmesini artıracığı ya da azaltacağından bu boyutlardan her birinin ayrı ayrı incelenmesi ve tespit edilen eksikliklerin giderilmesi için bilimsel çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda din öğretimının amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli faktörlerden biri olarak kabul edilen öğrenci faktörünün, DKAB dersine yönelik ilgi, beklenti ve tutumlarının incelenmesi son

¹⁷ Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 279.

¹⁸ Benjamin S.Bloom, *İnsanın Nitelikleri ve Okuma Öğrenme*, (Çev.:D. Ali Özçelik), (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1979), 102.

¹⁹ Gülten Ülgen, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Nobel Akdemik Yayıncılık, 1994), 81.

²⁰ Mevlüt Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/13, (2001), 46-47.

²¹ MEB, "İlköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı", *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, (2 9.03.1982), 155-161.

²² Mevlüt Kaya, *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum* (Samsun: Etüt Yayınları, 1998), 45.

derece elzemdir. Bu yüzden araştırmada, örgün eğitimdeki din öğretimi faaliyetinin hedef kitlesini oluşturan öğrenciler üzerine odaklanılmakta, onların DKAB dersine yönelik tutumlarını ve bu tutumlara etki eden faktörleri tespit etmek amaçlanmaktadır.

2. Hipotezler/Denenceler

1. Ortaöğretim öğrencilerinin DKAB dersine karşı olumlu tutum ve beklentileri vardır.

2. Örgün eğitimdeki öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumları; cinsiyetleri, okul dışında din eğitimi alma durumları, okul türleri, öğrencilerin sınıf düzeyleri, anne-babalarının öğrenim durumları ile meslekleri, yaş düzeyleri ve gelir düzeylerine göre farklılaşmaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışma İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 29.03.2022 tarihinde 2002/07-09 sayılı izin alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarının bazı faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırıldığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model ile iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin varlığı, değişimi ya da derecesi tespit edilmeye çalışılmaktadır.²³ Bu tür modellerde veriler, çeşitli araçlar kullanılarak araştırma evrenindeki birey veya objelerden toplanır. Ayrıca bu yöntem, değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek ve muhtemel sonuçlara ulaşmak için kullanılır. Son olarak da soruna ilişkin duruma müdahale etmeden durum betimlenmeye çalışılır.²⁴ Yine araştırma; tek faktörlü bir desen²⁵ olarak gerçekleştirilmiştir. Tek faktörlü desenler, bağımlı değişken üzerinde tek bir bağımsız değişkenin etkisini araştırır. Bu çalışmada araştırmanın problemi gösteren bağımlı değişken, DKAB dersini alan öğrencilerin tutumlarında değişikliğin olup olmadığıdır. Çalışmadaki bağımsız değişkenler; öğrencilerin cinsiyetleri, okul dışında din eğitimi alma durumları, okul türleri, öğrencilerin sınıf düzeyleri, anne-babalarının öğrenim durumları ile meslekleri, yaş seviyeleri ve gelir durumlarına ilişkin durumlardır.

²³ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayınları, 1998), 79-81.

²⁴ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Ankara: Pegem A Yayınları, 2015), 240; Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 79-81.

²⁵ Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 242.

3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evren ve örnekleme, Manisa İlindeki Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaöğretim kademelerindeki okullarda okuyan ve DKAB dersine giren 9-12 sınıftaki basit-tesadüfi olarak seçilen toplam 506 öğrenciden oluşmaktadır.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Ölçme aracı öğrencilere yönelik kişisel soruların yer aldığı kişisel bilgi envanteri ile DKAB dersine karşı tutumlarını ölçecek soruların yer aldığı DKAB Dersi Tutum Ölçeği'nden oluşmaktadır.

3.3. Araştırmanın Sınırlıkları

- 1- 2018'de uygulamaya alınan ortaöğretim DKAB programının ve dersinin yeterliliğine yönelik öğrencilerin tutumları ile,
- 2- Geliştirilen ölçme aracının uygulandığı 2022 yılı ile,
- 3- Araştırmanın yapıldığı Manisa İlindeki ortaöğretim öğrencileri ile sınırlıdır.

3.4. Veri Toplama Aracının Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları

Ölçme aracının geçerliliği, "hazırlanan anketin hazırlanış amacını ve ne ölçtüğünü ne kadar iyi gerçekleştirdiğini; güvenilirliği ise "ölçme aracının ölçtüğü özelliği veya özellikleri ne derece kararlılıkta ölçtüğünü gösterir."²⁶ Araştırmanın güvenilirlik katsayısını bulmak için Cronbach Alfa katsayısı; ölçekteki boyutların tek bir yapıyı ölçüp ölçmediğini tespit için de faktör analizi kullanılmıştır.²⁷ Yine katılımcıların DKAB dersine yönelik tutumlarını belirleyebilmek için ölçeğin her bir boyutunun geçerlik-güvenirlilik çalışması, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini belirtmek için Barlett Testi ve verilerdeki yeterliliğin saptanması için de KMO uygulanmıştır. Son olarak da verilere faktör analizi yapılarak madde test korelasyonları incelenmiştir. İnceleme sonucunda, toplam korelasyonu 0,30'un altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

²⁶ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2014), 16.

²⁷ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (Ankara: Pegem Akademi, 2015), 117.

Tablo 1: DKAB Dersi Tutum Ölçeğinin Madde ve Faktör Analiz Sonuçları

	Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
DKAB dersini severim.	,846	,790
DKAB dersi benim için ilgi çekicidir.	,841	,793
DKAB dersine çok önem veririm.	,839	,781
DKAB dersindeki konulara merak duyarım.	,826	,774
DKAB dersi ile ilgili verilen ödevleri yapmak hoşuma gider.	,814	,764
DKAB dersinde öğrendiklerim güzel ahlaklı ve iyi bir insan olmama katkı sağlıyor.	,790	,738
DKAB dersinde öğretmenin anlattıklarını can kulağıyla dinlerim.	,786	,726
DKAB dersi ile ilgili daha çok şey öğrenmek isterim.	,780	,720
DKAB ders kitaplarını ilgiyle okurum.	,744	,699
Boş zamanlarımda DKAB dersine çalışmaya istekli olurum.	,712	,659
DKAB dersinde derse katılarak fikirlerimi söylemekten mutluluk duyarım.	,708	,654
DKAB dersinde öğrendiklerimi günlük hayatta uygulamaya özen gösteririm.	,646	,593
DKAB dersinin sıkıcı bir ders olmadığını düşünürüm.	,609	,582
DKAB dersi zorunlu olmasa da dersi almak isterdim.	,561	,523
DKAB dersine ayrılan ders saatlerinin fazla olmasını isterim.	,549	,497
Gelecekteki hayatımda DKAB dersine ihtiyaç duyacağıma inanmam.	,528	,496
DKAB dersiyle ilgili yapılan etkinliklere katılırım.	,474	,422
DKAB dersinde öğrendiklerim hayatımdaki sorunlarımı çözmeme yardım ediyor.	,440	,383
DKAB dersini diğer derslerden daha çok severim.	,398	,345
DKAB dersine girmekten hiç zevk almam.	,665	,501
DKAB dersinin gereksiz bir ders olmadığına inanırım.	,643	,474
DKAB dersinde zorlandığımı düşünürüm.	,638	,374
DKAB dersi ile ilgili ödev yapmaktan hoşlanmam.	450	,266

KMO: 95 Bartlett's Test: 000 Cronbach's Alpha: ,914 Açıkladığı Varyans: 43,181

Tablo 1'de öğrencilerin DKAB dersine yönelik ilgi, beklenti ve tutumlarının faktör ve madde analiz sonuçları bulunmaktadır. Sonuçlara ilişkin maddelerin birinci

faktör yük değerleri, ,39 ile ,84 arasında değişiklik göstermektedir. Ayrıca ölçek birbiriyle ilişkili maddelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla DKAB dersine yönelik öğrenci tutumlarının yapıyı ölçtüğü söylenebilir. Her bir tutum maddesinin öğrencileri ne oranda ayırt ettiğinin tespiti için gerçekleştirilen madde analiz çıktılarına göre madde toplam korelasyonlarının, ,26 ile ,79 arasında değiştiği ve korelasyonların yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu bilgiye göre 23 tutum ifadesinin her biri ayırt edici özelliğe sahiptir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı, ,91'dir. Bu puan ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu gösterir. Sonuç olarak ölçeğin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu çıkarımında bulunulabilir.

3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırmada tutum ölçekleri içerisinde en yaygın olarak kullanılan, hazırlanması ve uygulanışı kolay olan Likert tipi beşli derecelendirme ölçeği kullanılmıştır. Likert tipi tutum ölçekleri kişinin kendisi hakkında bilgi vermesi, tutum ölçeğinde onayladığı ifadeleri işaretlemek yerine, kendisine sunulan soruya ne düzeyde katılıp katılmadığını belirtmesi açısından yararlıdır. Bu ölçekte kişi çeşitli özellikler yönüyle kendisi hakkındaki gözlem sonuçlarını iletir. Genelde bir soru listesi (ölçek, envanter, anket, test) verilir ve bireyden bu listedeki maddelerin cevaplanması beklenir. Ölçek sorularında, bireyden hipotetik olarak belirtilen durumlarda takınacağı tavır ya da davranışın ne olabileceğini işaretlemesi istenir. Ayrıca bu ölçekte bireyden hem kendisi hakkındaki bilgileri tam ve çarpıtmadan vermesi hem de sorulan varsayımı karşılayacak iç görüye sahip olması beklenir.²⁸ Katılımcıların DKAB dersine ilişkin tutumlara sahip olma düzeyleri ölçekten elde edilen ortalama puanlar ile tespit edilmiştir. Likert Tipi ölçeğinde elde edilecek puanlar sırasıyla 1. Kesinlikle Katılmıyorum (1.00-1.79), 2. Katılmıyorum (1.80-2.59), 3. Kararsızım (2.60-3.39), 4. Katılıyorum (3.40-4.19) ve 5. Kesinlikle Katılıyorum (4.20-5.00) olarak puanlanmıştır. Tutum maddelerine katılım düzeylerinde esas alınan puan aralıkları ise 1.00-1.79 Hiç; 1.80-2.59 Az; 2.60-3.39 Orta; 3.40-4.19 Oldukça ve 4.20-5.00 Tam'dır. Tutum ölçeğinden alınabilecek en yüksek ortalama puan $23 \times 5 = 115$ iken en düşük $23 \times 1 = 23$ 'tür. Çözümleme sonucunda ulaşılan veriler bilgisayara aktarılarak düzenlenmiş, Sosyal Bilimler İstatistiksel Paket Programı (SPSS) ile analiz edilmiştir. İki alt kategoriye sahip değişkenler için t-testi; ikiden fazla alt kategoriye sahip değişkenler için ANOVA testi kullanılmıştır. Analiz sonucu farkın kaynağının tespiti için de çoklu karşılaştırmalarda Games-Howell ve LSD testlerinden yararlanılmıştır.

²⁸ Ata Tezbaşaran, *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu* (Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997), 53; W. Laerence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1*, çev. Sedef Özge (Ankara: Yayın Odası Yayınları, 2014), 302-307.

4. Bulgular ve Yorumlar

Tablo 2: DKAB Dersi Tutum Ölçeğinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

	\bar{X}	Ss
DKAB dersine çok önem veririm.	4,50	1,45
DKAB dersini severim.	4,15	1,04
DKAB dersinde öğrendiklerim güzel ahlaklı ve iyi bir insan olmama katkı sağlıyor.	4,07	1,13
DKAB dersinde öğretmenin anlattıklarını can kulağıyla dinlerim.	4,05	1,05
DKAB dersinde derse katılarak fikirlerimi söylemekten mutluluk duyarım.	4,04	1,14
DKAB dersinin gereksiz bir ders olmadığına inanırım.	4,03	1,37
DKAB dersindeki konulara merak duyarım.	3,99	1,12
DKAB dersi ile ilgili daha çok şey öğrenmek isterim.	3,99	1,14
DKAB dersinde etkinliklere katılırım.	3,96	1,76
DKAB dersine girmekten hiç zevk almam.	3,94	1,32
DKAB dersinde öğrendiklerim hayatımdaki sorunlarımı çözmeme yardım ediyor.	3,92	2,58
DKAB dersinin sıkıcı bir ders olmadığını düşünürüm.	3,91	1,30
DKAB dersinde zorlandığımı düşünürüm.	3,91	1,29
DKAB dersi benim için ilgi çekicidir.	3,90	1,14
DKAB dersinde öğrendiklerimi günlük hayatta uygulamaya özen gösteririm.	3,82	1,19
Gelecekteki hayatımda DKAB dersine ihtiyaç duyacağıma inanmam.	3,70	1,44
DKAB dersi ile ilgili verilen ödevleri yapmak hoşuma gider.	3,68	1,28
DKAB ders kitaplarını ilgiyle okurum.	3,60	1,27
DKAB dersi ile ilgili ödev yapmaktan hoşlanmam.	3,53	2,44
DKAB dersi zorunlu olmasa da dersi almak isterdim.	3,34	1,31
DKAB dersine ayrılan ders saatlerinin fazla olmasını isterim	3,26	1,47
Boş zamanlarımda DKAB dersine çalışmaya istekli olurum.	3,21	1,45
DKAB dersini diğer derslerden daha çok severim.	3,16	1,57

Tablo 2’de DKAB dersi tutum ölçeğinin aritmetik ortalaması ve standart sapmaları mevcuttur. Tabloya göre ölçekle ilgili sorularda ortalaması en yüksek ifade (\bar{X} :4,50) ile “DKAB dersine çok önem veririm.” En yüksek ikinci ifade “DKAB dersini severim.” (\bar{X} :4,15); üçüncü ise, “DKAB dersinde öğrendiklerim güzel ahlaklı ve iyi bir insan olmama katkı sağlıyor.” (\bar{X} :4,07) olmuştur. En düşük ortalamaya sahip son üç ölçek sorusu sırasıyla “DKAB dersine ayrılan ders saatlerinin fazla olmasını isterim.” (\bar{X} :3,26); “Boş zamanlarımda DKAB dersine çalışmaya istekli olurum.” (\bar{X} :3,21), sonuncusu ise “DKAB dersini diğer derslerden daha çok severim.” (\bar{X} :3,16) olmuştur. Ortaöğretim öğrencilerin DKAB dersine karşı olumlu tutum ve beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir. Ortaöğretim öğrencilerine yapılan DKAB dersi tutum ölçeği ortalama puanlarının yüksek olduğu ve sorulara verilen cevaplardan olumlu ifadelerin yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir. Ancak son üç ifadeye bakıldığında DKAB dersine yönelik öğrencilerin olumlu bakışlarının olmasına karşın boş zamanlarda DKAB dersiyle ilgilenmedikleri ve ders saatinin yeterli olduğunu

düşündükleri belirlenmiştir. Aşağıdaki verilerde ise öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumları çeşitli bağımsız değişkenler yönüyle incelenmektedir.

Tablo 3: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Değişip-Değişmediğine İlişkin T- Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Kız	267	77,98	14,31	504	,967	,334
Erkek	239	76,75	14,30			

Tablo 3'te öğrencilerin DKAB dersi tutum ölçeği toplam puanlarının cinsiyete göre değişip-değişmediğine ilişkin t-testi sonuçları bulunmaktadır. Tabloya göre, katılımcıların DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları toplam puanları ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t(504)=,967, p>.05$]. Ayrıca sig değerinin, $.05$ 'ten büyük olması varyansların homojen dağıldığını göstermektedir. Cinsiyete göre kızların ortalaması erkeklerin ortalamasından yüksektir. Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda Kaya, Çakmak, Danışmaz ve Bayraktar bu konudaki tutumlarda cinsiyetin etkili olmadığı çıktısına ulaşmıştır.²⁹ Bu bakımdan diğer araştırma bulguları elde edilen araştırma bulgularını desteklemektedir. Bununla birlikte konuyla ilgili yapılan bir diğer çalışmada Zengin, bu konudaki tutumlarda cinsiyetin etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.³⁰

Tablo 4: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Okul Dışı Din Eğitimi Alma Durumlarına Göre Değişip-Değişmediğine İlişkin T- Testi Sonuçları

Okul dışı din eğitim alma durumları	N	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Evet	379	77,72	14,11	493	1,298	,378
Hayır	116	76,37	15,21			

²⁹ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", 53; Fatih Çakmak, "Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programına Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler", *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi*, 11/4 (Ekim 2018), 1024-1027; Tuğba Danışmaz, *Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları ve Diğergamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 95-130; Güllü Manolya Bayraktar, *Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ve DKAB Dersine Yönelik Tutumları (Rize İli Örneği)*, (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 90-120.

³⁰ Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 284-285.

Tablo 4’te katılımcıların DKAB dersi tutum ölçeği toplam puanlarının okul dışı din eğitimi alma durumlarına göre değişip-değişmediğine ilişkin t-testi sonuçları gösterilmiştir. Tablonun çıktıklarına göre, öğrencilerin DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları toplam puanları ile okul dışı din eğitimi alma durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$t(493)=1,298$, $p>.05$]. Konuyla ilgili gerçekleştirilen diğer çalışmalarda Kaya ve Zengin bu boyuttaki tutumlarda okul dışı din eğitimi alma durumlarının etkili bir faktör olduğunu tespit etmiştir.³¹ Sig değerinin, ,05’ten büyük olması varyansların eşit dağıldığını gösterir. Ancak p değerlerinin, ,05’ten büyük olması nedeniyle anlamlı sonuçların olmadığı söylenebilir.

Tablo 5: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Lise Türlerine Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Okul Türleri	N	\bar{X}	Ss
Fen Lisesi	67	73,40	9,76
Çok Programlı Anadolu Lisesi	80	84,88	15,78
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	93	76,39	12,59
Anadolu Lisesi	130	72,62	14,66
Güzel Sanatlar Lisesi	45	86,84	9,07
Spor Lisesi	45	82,75	13,51
Sosyal Bilimler Lisesi	46	71,28	13,14
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 5’te öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının okul türlerine göre değişimi bulunmaktadır. Tabloya göre lise türlerinden öğrencilerinin DKAB dersine yönelik tutumlarından aldıkları ortalama puanları en yüksek (\bar{X} :86,84) Güzel Sanatlar Lisesi, en düşük ise Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin olduğu (\bar{X} :71,28) görülmektedir.

³¹ Kaya, “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları”, 54; Zengin, “Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 285-286.

Tablo 6: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Lise Türlerine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	15641,289	6	2606,882	14,827	,000	1-5;2-4,5,7;3-5,7;4-2,5,6;5-1,2,3,4,6,7;6-4,7;7-2,3,5,6
Gruplar İçi	87734,466	499	175,821			
Toplam	103375,755	505				

Tablo 6'nın sonuçlarına göre öğrencilerin DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanlar, lise türlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır [$F(6-499)=14,827$, $p<.05$]. Bu bilgi, lise türlerinin öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını edinmelerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05'ten küçük çıkması (,002) testin homojen olmadığını gösterir. Farkın kaynağının tespiti için gerçekleştirilen Games-Howell testi sonucunda, Fen Lisesinin Güzel Sanatlar Lisesi ile; Çok Programlı Anadolu Lisesinin Meslek, Anadolu, Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Lisesi ile; Meslek Lisesinin, Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Lisesi ile, Anadolu Lisesinin Çok Programlı, Spor ve Güzel Sanatlar Lisesi ile; Güzel Sanatlar Lisesinin tüm okul türleri ile, Spor Lisesinin Anadolu ve Sosyal Bilimler Lisesi ile; Sosyal Bilimler Lisesinin ise Çok Programlı, Meslek, Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri ile arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda da Kaya, Zengin, Danışmaz ve Bayraktar bu boyuttaki tutumlarda okul türünün etkili bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır.³² Bu bakımdan diğer araştırma bulguları yaptığımız araştırma bulgularını desteklemektedir. Sonuç olarak, "öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumları lise türlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır" şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

³² Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", 53-55; Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 285-286; Danışmaz, *Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları ve Diğergamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 95; Bayraktar, *Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ve DKAB Dersine Yönelik Tutumları (Rize İli Örneği)*, 100-120.

Tablo 7: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	Ss
9. Sınıf	139	77,10	13,86
10. Sınıf	124	78,57	14,79
11. Sınıf	140	75,17	15,60
12. Sınıf	103	79,16	12,09
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 7’de katılımcıların DKAB dersine ilişkin tutumlarının sınıf düzeylerine göre değişimi bulunmaktadır. Öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarının ortalama puanları en yüksek 12. sınıf (\bar{X} :79,16), ikinci düzeyde 10. sınıf (\bar{X} :78,57), en düşük düzeyde ise 11.sınıf öğrencilerinin olduğu (\bar{X} :75,17) tespit edilmiştir.

Tablo 8: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	1167,565	3	389,188	1,912	,127
Gruplar İçi	102208,190	502	203,602		
Toplam	103375,755	505			

Tablo 8’e göre katılımcıların DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(3-502)=1,912$, $p>.05$]. Bu bilgi, sınıf düzeyinin öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını etkilemediği sonucuna götürmektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05’ten büyük çıkması (,201) testin homojen olduğunu göstermektedir. Ancak konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda Kaya, Zengin, Danışmaz ve Çakmak bu boyuttaki tutumlarda sınıf düzeylerinin etkili bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır.³³

³³ Kaya, “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları”, 55; Zengin, “Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 286; Danışmaz, *Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları ve Diğergamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 102; Çakmak, “Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programına Yönelik

Tablo 9: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Baba Öğrenim Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları (Anova)

Baba Öğrenim Durumları	N	\bar{X}	Ss
Okuryazar değil	7	79,71	14,33
Okuryazar	17	90,17	21,15
İlkokul mezunu	129	77,64	14,25
Ortaokul mezunu	110	79,80	13,31
Lise mezunu	134	75,02	14,53
Üniversite ve üzeri mezunu	109	75,38	12,53
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 9’da katılımcıların DKAB dersine ilişkin tutumlarının baba öğrenim durumlarına göre değişimi verilmektedir. Öğrencilerinin DKAB dersine yönelik tutumlarından aldıkları ortalama puanları en yüksek baba öğrenim durumu okuryazar (\bar{X} : 90,17) iken en düşük ortalama lise olan (\bar{X} :75,02) öğrencilerdir.

Tablo 10: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Baba Öğrenim Durumuna Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	4614,530	5	922,906	4,672	,000	2-3,5,6;3-2;4-5;5-2,4;6-2
Gruplar İçi	98761,225	500	197,522			
Toplam	195,417	505				

Tablo 10’a göre öğrencilerin DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanları ile baba öğrenim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F(5-500)=4,672, p<.05$]. Bu bilgi, öğrencilerin baba öğrenim durumu faktörünün, DKAB dersine yönelik tutumlarında farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan LSD testi ile baba öğrenim durumu okuryazar olanlar

ilkokul, lise, üniversite ve üzeri mezunu olanlarla; ilkokul mezunu olanlar okuryazar olanlarla; ortaokul mezunu olanlar lise mezunu olanlarla; lise mezunu olanlar okuryazar ve ortaokul mezunu olanlarla; üniversite ve üzeri mezunu olanlar da okuryazar olanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05'ten büyük çıkması (,385) testin homojen olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda da Kaya, Zengin ve Bayraktar'ın bu boyuttaki tutumlarda baba öğrenim durumlarının öğrencilerin tutumlarında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.³⁴ Bu bakımdan diğer araştırma bulguları elde edilen araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Sonuç olarak, katılımcıların DKAB dersine ilişkin tutumlarının baba öğrenim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 11: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Anne Öğrenim Durumlarına İlişkin Analiz Sonuçları (Anova)

Anne Öğrenim Durumları	N	\bar{X}	Ss
Okuryazar değil	46	76,80	13,06
Okuryazar	32	82,68	13,96
İlkokul mezunu	144	77,68	14,47
Ortaokul mezunu	99	80,40	16,81
Lise mezunu	96	76,13	12,34
Üniversite ve üzeri mezunu	89	73,38	12,63
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 11'de öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarının anne öğrenim durumlarına göre değişimi bulunmaktadır. Tabloya göre öğrencilerinin DKAB dersine yönelik tutumlarından aldıkları ortalama puanları en yüksek anne öğrenim durumu okuryazar (\bar{X} : 82,68) iken en düşük üniversite ve üzeri olan (\bar{X} :73,38) öğrencilerden oluşmaktadır.

³⁴ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", 57; Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 287-288; Bayraktar, *Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ve DKAB Dersine Yönelik Tutumları (Rize İli Örneği)*, 105-110.

Tablo 12: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Anne Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	3406,614	5	681,323	3,408	,005	2-6;4-6;6-2,4
Gruplar Arası	99969,141	500	199,938			
Toplam	103375,755	505				

Tablo 12'ye göre öğrencilerin DKAB dersi ölçeğinden aldıkları puanları ile anne öğrenim durumları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır [$F(6-499)=3,408$, $p<.05$]. Bu bilgiye göre, anne öğrenim durumu faktörü, katılımcıların DKAB dersine yönelik tutumlarını anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Yapılan LSD testi sonucunda annesi okuryazar ve ortaokul mezunu olanların üniversite ve üzeri mezun olanlarla karşılıklı olarak aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05'ten büyük çıkması (,059) testin homojen olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili gerçekleştirilen diğer çalışmalarda Kaya, Zengin ve Bayraktar bu boyuttaki tutumlarda anne öğrenim durumlarının etkili bir etken olduğu çıktısına ulaşmıştır.³⁵

Tablo 13: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Baba Meslek Faktörüne İlişkin Analiz Sonuçları (Anova)

Baba Meslek Durumu	N	\bar{X}	Ss
İşçi	118	77,51	14,39
Memur	69	73,86	11,83
Ev Hanımı	-	-	-
Serbest Meslek	91	78,51	15,62
İşsiz	20	73,75	19,71
Emekli	43	79,40	12,70

³⁵ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", 57-58; Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 287-288; Bayraktar, *Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ve DKAB Dersine Yönelik Tutumları (Rize İli Örneği)*, 110-115.

Çiftçi	28	77,67	13,36
Özel Sektör	40	75,65	15,82
Esnaf ve Zanaatkâr	82	79,18	14,02
Diğer (Mühendis, Mimar, Avukat vb.)	15	80,13	12,70
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 13'te öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının baba meslek durumuna göre değişimi verilmektedir. Tablo incelendiğinde öğrencilerin baba meslek faktörü aritmetik ortalaması en yüksek diğer seçeneği (\bar{X} :80,13) iken en düşük işsiz (\bar{X} :73,75) olduğu görülmektedir.

Tablo 14: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Baba Meslek Faktörüne İlişkin Varyans Analiz Sonuçları (Anova)

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2326,386	9	258,487	1,269	,251
Gruplar İçi	101049,368	496	203,729		
Toplam	103375,755	505			

Tablo 14'ün sonuçları göre katılımcıların DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanları ile baba meslek durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(9-496)=1,269 p>.05$]. Bu bilgi, katılımcıların baba meslek durumu faktörünün, DKAB dersine yönelik tutumlarında farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05'ten büyük çıkması (,629) testin homojen olduğunu göstermektedir. Konuya ilişkin gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Zengin bu boyuttaki tutumlarda baba meslek durumunun etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır.³⁶

³⁶ Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 289.

Tablo 15: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Anne Meslek Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları (Anova)

Anne Meslek Durumu	N	\bar{X}	Ss
İşçi	69	75,62	16,44
Memur	62	71,58	14,26
Ev Hanımı	339	78,89	13,86
Serbest Meslek	3	67,66	4,04
Emekli	8	81,08	9,10
Çiftçi	1	62,00	.
Özel Sektör	12	76,37	13,46
Esnaf ve Zanaatkâr	5	76,80	13,10
Diğer (Mühendis, Mimar, Avukat vb.)	7	76,14	9,61
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 15'te öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının anne meslek durumlarına göre değişimi verilmektedir. Tabloya incelendiğinde öğrencilerin anne mesleği faktörünün aritmetik ortalaması en yüksek emekli seçeneği (\bar{X} :81,08) iken en düşük çiftçi (\bar{X} :62,00) olduğu görülmektedir.

Tablo 16: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Anne Meslek Faktörüne İlişkin Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	3776,378	8	472,047	2,356	,017	1-4;2-4,6;4-7;7-3
Gruplar İçi	99599,377	497	200,401			
Toplam	103375,755	505				

Tablo 16'nın sonuçlarına göre öğrencilerin DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanları ile anne meslek faktörü arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F(8-497)=2,356$, $p<.05$]. Bu bilgi, öğrencilerin anne meslek faktörünün, araştırmaya katılan öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarında

etkili bir etken olduğunu göstermektedir. Farkın kaynağının tespit edebilmek için gerçekleştirilen LSD testine göre öğrencilerin anne meslek durumu faktörü işsiz olanlar serbest meslek olanlarla; memur olanlar serbest meslek ve çiftçi olanlarla; serbest meslek olanlar özel sektör olanlarla; özel sektör olanlar ise ev hanımı olanlarla aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05'ten büyük çıkması (,454) testin homojen olduğunu göstermektedir. Çalışmamızın sonuçlarından farklı olarak Kaya, konuya ilişkin yaptığı araştırmada bu boyuttaki tutumlarda anne meslek durumunun etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır.³⁷ Sonuç olarak, “öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumları anne meslek faktörüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 17: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Yaş Faktörüne İlişkin Analiz Sonuçları (Anova)

Yaş Düzeyi	N	\bar{X}	Ss
14 ve altı	61	76,46	14,27
15	114	76,68	14,52
16	113	76,61	15,17
17	125	77,03	14,27
18	77	79,71	11,92
19 +	16	77,21	18,08
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 17’de öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının yaş faktörüne göre değişimi bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde öğrencilerin yaş seviyelerine ilişkin aritmetik ortalamalarından aldıkları puanları en yüksek 18 yaş (\bar{X} :79,71) iken en düşük 14 yaş ve altı (\bar{X} :76,46) olduğu görülmektedir.

³⁷ Kaya, “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları”, 59.

Tablo 18: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Yaş Faktörüne İlişkin Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	1170,287	8	146,286	,711	,682
Gruplar İçi	102205,468	497	205,645		
Toplam	103375,755	505			

Tablo 18'in sonuçlarına göre katılımcıların DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanları ile yaş seviyesi faktörü arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F(5-500)=,711$, $p>.05$]. Bu bilgi, katılımcıların yaş düzeyi faktörünün, DKAB dersine yönelik tutumlarında farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05'ten büyük çıkması (,293) testin homojen olduğunu gösterir. Gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Kaya, bu konudaki tutumlarda yaş faktörünün etkili bir etken olmadığı çıktısına ulaşmıştır.³⁸ Ancak konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda Çakmak ve Bayraktar, bu boyuttaki tutumlarda yaşın etkili bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır.³⁹

Tablo 19: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	Ss
4999 tl ve altı	165	78,53	14,29
5.000 tl ve 9999 tl arası	204	78,14	14,65
10.000 tl ve üzeri	137	74,61	13,52
Toplam	506	77,40	14,30

Tablo 19'da DKAB dersine yönelik tutum ölçeğinin öğrencilerin gelir düzeylerine göre değişimi bulunmaktadır. Ortalamalar incelendiğinde, öğrencilerin gelir düzeyleri arttıkça DKAB dersine yönelik tutumlarının da düştüğü görülmektedir.

³⁸ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", 54-56.

³⁹ Çakmak, "Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programına Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler", 1028-1032; Bayraktar, *Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ve DKAB Dersine Yönelik Tutumları (Rize İli Örneği)*, 110-115.

Tablo 20: DKAB Dersi Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Katılımcıların Gelir Düzeylerine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	1877,693	4	469,423	2,317	,002	1-2,3;2-1,3;3-1,2
Gruplar İçi	101498,061	501	202,591			
Toplam	103375,755	505				

Tablo 20'ye göre katılımcıların DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanları ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F(2-503)=2,317$, $p<.05$]. Bu bilgi, gelir düzeylerinin öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının değişmesinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05'ten büyük çıkması (,713) testin homojen olduğunu göstermektedir. Yapılan LSD testi sonuçlarına göre tüm gelir durumlarının birbirleriyle ilişkisi olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda da Kaya, Zengin ve Bayraktar bu boyuttaki tutumlarda ailenin ekonomik durumunun etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır.⁴⁰ Sonuç olarak, "öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumları gelir düzeylerine göre farklılaşmaktadır" şeklindeki denencemiz doğrulanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Eğitim, toplumu şekillendiren bir kurum olarak insanlık tarihi boyunca var olmuş ve topluma yön vermiştir. Bu kurumun sağlıklı bir şekilde işlemesi ancak toplumun ihtiyaçlarının analiz edilmesi ve öğretim programlarının toplumun ilgi, beklenti, tutumlarına yönelik hazırlanması ile mümkündür. Din de eğitim gibi bireysel ve toplumsal yaşamın merkezi konumunda bulunması nedeniyle insanı ve toplumu şekillendirmektedir. Bu nedenle de etkin bir din eğitimi gerçekleştirmek için program geliştirmenin tüm aşamalarında bireyin ilgi, beklenti ve tutumlarının saptanması gerekmektedir. İşte bu çalışmada öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarının neler olduğu ve bu tutumlara etki eden faktörler belirlenmek istenmiş, bu amaç için tutum ölçme aracı geliştirilmiştir. Ölçek Manisa ilindeki 7 farklı okul türünde toplam 12 lisede basit-tesadüfi olarak seçilen 506 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Öncelikle likert tipi ölçme aracının faktör ve güvenilirlik analizleri incelenmiş, ölçeğin hem KMO değerleri hem de Cronbach Alpha değerlerinin mükemmel boyutlarda olduğu

⁴⁰ Kaya, "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları", 56-57; Zengin, "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 286-287; Bayraktar, *Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ve DKAB Dersine Yönelik Tutumları (Rize İli Örneği)*, 115-120.

açıya çıkmıştır. Bu bilgi geliştirilen ölçeğin, tutumları ölçmekte geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğunu göstermiştir. Ayrıca her bir tutum maddesinin öğrencileri ne oranda ayırt ettiğini değerlendirmek için gerçekleştirilen madde analiz sonuçları da ölçeğin madde toplam korelasyonlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir.

İkinci aşamada ortaöğretim öğrencilerinin DKAB dersine karşı olumlu tutum ve beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir. Zira ortaöğretim öğrencilerine yapılan DKAB dersi tutum ölçeği ortalama puanlarının 3,16-4-50 arasında olduğu, genel anlamda öğrencilerin DKAB dersine ilişkin duygu ve düşüncelerinin olumlu olduğu ve olumlu ifadelere daha yüksek puan verdikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin kazanımlara verdikleri yanıtların ortalamalarının \bar{X} : 3,47 ile “Katılıyorum” düzeyinde olduğu göz önüne alındığında öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Bu da araştırmanın başında belirttiğimiz “ortaöğretim öğrencilerinin DKAB dersine karşı olumlu tutum ve beklentileri vardır” varsayımımızı doğrulamaktadır.

Öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını etkileyen bağımsız değişkenlerin tespiti için gerçekleştirilen anket sonuçlarına bakıldığında; DKAB dersi tutum ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyetleri, okul dışı din eğitimi alma durumları, sınıf düzeyi, baba meslek durumları ve yaş seviyeleri faktörlerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu durum da söz konusu değişkenlerin, öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının değişiminde etkili olmadığını göstermektedir. Ancak öğrencilerin okul türü, gelir düzeyi, baba ve anne öğrenim durumları, anne meslek durumu bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarında etkili olduğu belirlenmiştir. Bu durum söz konusu değişkenlerin öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarını etkilediğini göstermektedir. Nitekim araştırma başında belirtilen “öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarının gelir düzeyi, okul türü, baba-anne öğrenim ve anne meslek durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” şeklindeki denence doğrulanırken diğer bağımsız değişkenlere göre doğrulanmamıştır. Örneğin; bağımsız değişkenlerden biri olan öğrencilerin anne öğrenim durumu faktörünün DKAB dersine yönelik tutumları etkilediği diğer araştırmalarda da tespit edilmiştir. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasının sebebinin Zengin, öğrencilerin okulda geçirdiği süreleri arttıkça dini tutum düzeylerinin azaldığı, bunun sonucu olarak da dine karşı tutum düzeyleri düşük olan ailelerde yetişen çocukların dini tutumlarında azalma görüldüğü, bu durumun öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarını da olumsuz etkilediği şeklinde açıklamıştır.⁴¹

⁴¹ Zengin, “Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 287-301.

Bulgular ve yorumlar bölümünde belirtilen diğer araştırma verilerinden bazıları elde edilen araştırma çıktılarıyla benzerlik gösterirken bazıları da aksi yönde sonuçlara ulaşmıştır. Örneğin; öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumları okul türü, din eğitimi alma durumu, sınıf düzeyi, baba-anne öğrenim ve meslek durumu faktörlerine göre ulaşılan sonuçlar diğer araştırma verileri ile benzerlik gösterirken; cinsiyet, yaş ve gelir düzeylerine göre sonuçların farklılaştığı tespit edilmiştir. Yapılan tespitler ve değerlendirmeler sonucunda eksikliklerin giderileceği, ileride hazırlanacak muhtemel öğretim programlarına katkı sağlanacağı, okul ve çevresinin etkili olan faktörlerin belirleneceği, bu doğrultuda da öğrenme alanının etkili düzenlemesine ilişkin öneriler ortaya koyacağı ve daha sağlıklı ilerlemeler kaydedileceği düşünülmektedir. Ayrıca çalışma sonucunda şu öneriler de sunulabilir:

- Öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının değiştirilmesine etki eden/edecek faktörler daha geniş bir evren ve örneklem üzerinde araştırılmalıdır.
- Hem bu çalışmada hem de diğer çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar, öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarının değişimine etki eden faktörlerin alt yapısı bakımından ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir.
- Öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarını artırmak için gerekli okul, öğretmen, çevre, müfredat, öğretim yöntem ve teknikleri vb. alanlarda gerekli çalışmalar yapılarak ders ilgi çekici bir hâle getirilmelidir.
- Dersler öğrencilerin gelişim özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre hazırlanmalıdır. Özellikle müfredat hazırlanırken güncel olmasına önem verilmeli, öğrencilerin yaşamlarında karşılaşılabilecekleri durum ve olaylara yer verilmeli, ünite ve kazanımlar sonrasında gerekli dönütler alınmalıdır.
- Öğrencilerin DKAB dersine karşı olumsuz tutum sergilemelerine neden olacak faktörler tespit edilerek olumlu tutum geliştirecek yollar aranmalıdır. Özellikle de ders sonunda maddi ve manevi pekiştireçler verilmelidir.
- Dersi anlatacak öğretmenler, öğrencilere iyi bir rol model olmalı, konuları anlatırken akli ve nakli delilleri çok iyi kullanmalıdır. Sunuş, buluş ve araştırma-inceleme yoluyla öğrenme stratejileri işe koşulmalı, ders görsel içerikler ile zenginleştirilmelidir.

Kaynakça

- Akto, Akif. *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Öğrenci Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyleri (Van İli Örneği)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Altaş, Nurullah. "İlköğretim Öğrencilerinin Din Öğretimi Sürecinde İlgili Duydukları Konular (Ankara İli Örneğinde 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Analiz)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/II (2008), 103-120.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim Öğretiminin Problemleri Sempozyumu*. Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırmaları Vakfı, 1.Baskı, 1998.
- Aydın, Orhan. "Tutumlar", *Davranış Bilimlerine Giriş*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 11. Baskı, 2008.
- Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayınları, 11. Baskı, 2015.
- Bayraktar, Güllü Manolya. *Öğrencilerin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ve DKAB Dersine Yönelik Tutumları (Rize İli Örneği)*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Benjamin S.Bloom, *İnsanın Nitelikleri ve Okuma Öğrenme*. çev. D. Ali Özçelik. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 3. Baskı, 1979.
- Bilgin, Beyza - Selçuk, Mualla. *Din Öğretimi*. Ankara: Gün Yayıncılık, 2. Baskı, 2000.
- Büyükköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi, 22. Baskı, 2015.
- Çakmak, Fatih. "Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programına Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler". *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi* 11/4 (Ekim 2018), 1019-1069.
- Danışmaz, Tuğba. *Lise Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları ve Diğergamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 18. Baskı, 2012.
- Doğan, Hıfzı. *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*. Ankara: Önder Matbaacılık, 3. Baskı, 1997.
- Erden, Münire. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2. Baskı, 1995.
- Erkuş, Adnan. *Psikometri Üzerine Yazılar*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1. Baskı, 2003.

- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelken-tepe Yayınları, 3. Baskı, 1975.
- Görgeç, İzzet. "Program Geliştirmede Temel Kavramlar", *Eğitimde Program Geliştirme Kavramlar Yaklaşımları*. ed. Hasan Şeker. 1-18. Ankara: Anı Yayıncılık, 5. Baskı, 2019.
- Güven, Semra. "Program Geliştirme", *Öğretimde Planlama, Uygulama ve Değerlendirme*. Elazığ: Üniversite Kitabevi, 2. Baskı, 2004.
- Hökekleli, Hayati. *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2. Baskı, 2009.
- İnceoğlu, Metin. *Tutum, Algı, İletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, 2010.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları, 10. Baskı, 1998.
- Kaya, Mevlüt. "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/13 (2001), 43-78.
- Kaya, Mevlüt. *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*. Samsun: Etüt Yayınları, 1. Baskı, 1998.
- Köylü, Mustafa. "Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç", *Değerler ve Eğitimi*. ed. Recep Kaymakcan vd. 287-309. İstanbul: Dem Yayınları, 1. Baskı, 2004.
- MEB Tebliğler Dergisi*, 45/2109, (29 Mart 1982), 155-161.
- MEB. "İlköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı". *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* (29 Mart 1982), 155-161.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *2005-2006 İlk ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*, 1-200.
- Nas, Mehmet. *Ortaöğretim DKAB Öğretim Programlarında Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği)*. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Neuman, W. Laerence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1. çev.* Sedef Özge. Ankara: Yayın Odası Yayınları, 2. Baskı, 2014.
- Selçuk, Mualla. "Din Eğitimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", *İslamiyat Dergisi*, 1/1, (1998), 73-87.
- Taşdemir, Mehmet. *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme (Program, Öğretim, Yönetim ve Değerlendirme)*. İstanbul: Ocak Yayınları, 1. Baskı, 2003.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 5. Baskı, 2014.

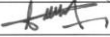

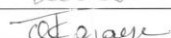
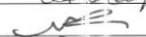
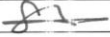

- Tezbaşaran, Ata. *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2. Baskı, 1997.
- Ülgen, Gülten. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Baskı, 1994.
- Vural, Birol. *Eğitim Öğretimde Planlama-Ölçme ve Stratejiler*. İstanbul: Hayat Yayınları, 1. Baskı, 2006.
- Zengin, Mahmut. "Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/25 (Haziran 2013), 271-301.

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

ETİK ONAY BELGESİ

ARAŞTIRMANIN BAŞLIĞI	Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi (Manisa ili örneği)
SORUMLU ARAŞTIRMACININ ADI SOYADI	Mehmet NAS
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ KARAR	Bu araştırmanın amacı, 2018 yılı Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin ölçülmesi amaçlanmaktadır.
ETİK KURUL KARARI	Yukarıda bilgileri verilen başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın /çalışmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve araştırmanın / çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen kişilerle gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel sakınca bulunmadığına oy birliği ile karar verilmiştir.
KARAR NO	2022/07-09
KARAR TARİHİ	29.03.2022

SOSYAL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

1. Prof. Dr. Kerem BATIR - Başkan	
2. Doç. Dr. M. Ağah TEKİNDAL – Başkan Yardımcısı (izinli)	
3. Prof. Dr. Çiğdem ÜNAL- Üye	
4. Doç. Dr. Aytuğ ARSLAN- Üye	
5. Prof. Dr. Esra AKIN- Üye (katılmadı)	
6. Doç. Dr. Levent ÇETİN- Üye	
7. Doç. Dr. Özge KARAEGE - Raportör	
8. Doç. Dr. Mehmet DİRİK- Üye	
9. Doç. Dr. İsmail ERKAN- Üye	
10. Doç. Dr. Nurchihan KİRİŞ- Üye (izinli)	
11. Doç. Dr. Fatma GÜRİSOY - Üye	

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed
